

A városi zöldfelületek hatásának vizsgálata a levegő minőség szempontjából

¹ Eötvös Loránd Tudományegyetem Környezettudományi Centrum

² Szent István Egyetem Talajtan és Vízgazdálkodás Tanszék

³ Országos Meteorológiai Szolgálat IMFO Módszerfejlesztési Osztály

* kardos.levente@kertk.szie.hu

Összefoglalás

Kutatómunkánk során eltér környezeti kitettség, így eltér levegő szennyezettség helyekről származó levélmintákat vizsgáltunk három fafajta esetén (*Acer Platanoides* 'Globosum', *Tilia Tomentosa*, *Fraxinus Excelsior* 'Westhof's Glorie'). A mintákat forgalmas budapesti utak menti fasorokból, illetve a mindhárom vizsgált fafajta bemutató Szent István Egyetem Budai Arborétumából vettük.

Kulcsszavak: *Acer Platanoides*, *Tilia Tomentosa*, *Fraxinus Excelsior*, levegő minőség

Bevezetés

Az elmúlt években kiemelkedő figyelem irányult a városi levegő minőség vizsgálatára. A városi díszfák fontos szerepet játszanak a közlekedési eredetű légköri szennyező anyagok, köztük a porszennyeződések megkötésében és ezzel a városi levegő tisztításában.

A légszennyező anyagok számos forrásból kerülhetnek a városi levegőbe: az ipar, a fosszilis tüzelőanyagok elégetése, a közlekedés, valamint az energia előállítás levegőszennyezéssel jár. Napjainkban széles körben alkalmazzák a növényeket a környezeti állapot felmérésére (biomonitoring). A növéyminták kémiai analízise hasznos és egyszerű módja a városi levegő minőség felmérésének. A levélminták nagy térbeli és időbeli felbontással elérhetőek, a mintavétel rendkívül egyszerű és gyors. A fák szerepe különösen fontos a növények között, hiszen hosszú élettartamuk miatt a mintavétel ismétlésére is lehetőséget biztosítanak.

A forgalmas utak környezete a városok legszennyezettebb területei közé tartozik. A gépjárművek kibocsátása, a gumiabroncsok, a fékbetétek és az útburkolat kopása növelik az egyes légszennyező koncentrációját a városi levegőben. A részecskeszennyező és száraz ülepedése a részecskék fizikai tulajdonságaitól, a meteorológiai feltételektől, valamint a megkötő felszín tulajdonságaitól függ.

A városi díszfák jelentősége kiemelkedő a közlekedési eredetű légköri szennyező anyagok, köztük a porszennyeződések megkötésében és ezzel a városi levegő tisztításában.

A vizsgálatba bevont fafajok jellemzése

A kísérletsorozatban három fafajról származó leveleket vizsgáltunk, ezért elengedhetetlenül fontos ezen fafajta rövid jellemzése. Az *Acer Platanoides* 'Globosum' 3-5 m magas fa. Lapított gömb alakú lombjának átmérője 5-6 m, innen kapta magyar gömbjuhar nevét. A fajok többszörösen magas törzsre szemezve hozzák forgalomba. Alacsony termete miatt elfér a légvezetékek alatt, így nagy forgalmú utak kivételével utcafásításra kiválóan alkalmas. Levelei 8-22 cm átmérőjűek, 5-(7) karéjúak, kihegyezettek, szíves vállúak. A levéllemez vékony, élénkzöld és fényes, fonáka világoszöld, kopasz, csak a levélalap érzugai szakállasak. Nagy felületű, finom érhálózatú levelei miatt sokat párologtat, így sok nedvességet igényel. A lég-

szennyező gázokat és a sózást elég rosszul tűri (KRÜSSMANN, G. 1986, SCHMIDT G. 2003, SCHMIDT G. és TÓTH I. 2006, TÓTH I. 2012).

A *Tilia Tomantosa* lombhullató és örökzöld erdei faj, hazája Délnyugat-Ázsia és Délkelet Európa. Hazánkban a Dél-Dunántúl és az Alföld xero- és mezotermotölgyeseiben elterjedt. Levelei 5-12 cm hosszúak, széles tojásdad alakúak, levéllemezük vastag, fonákán apró csillagszerű. Üde, mélyréteg, meszes, humuszos, tápdús, löszös, vályogos, homokos talajt kedvel, de jól alkalmazkodik a kedvezetlenebb adottságokhoz is. Mérsékelt szárazságot, melegkedvelő, fiatalon árnyéktűrő, később fényigényes, gyorsan növekvő faj. A takácsatka a lombzárását nem károsítja, de a sózásra (a többi hársfajhoz hasonlóan) érzékeny. A hársak közül a városi körülményeket legjobban elviselő faj (COOMBERS, A. J. 2000, SCHMIDT G. és TÓTH I. 2006, TÓTH I. 2012).

A *Fraxinus Excelsior* 'Westhof's Glorie' gyors növekedésű, egyes szerzők szerint 20-25, mások szerint 30-40 méter magasra növekvő fa. Koronája széles kúp, később gömbölydeddé válik. Levelei 20-35 cm hosszúak, 7-13 levélkével, a kissé széles fűrészes kivételével csupaszok. A levélkéik fényes sötétzöldek, sima felületűek, erezetük alig mélyed be a lemezbe, legfeljebb a középérén kissé széles rősek. Levelei kihajtáskor barnák, ősszel legtöbbször zölden hullnak le. Gyors növekedésének és a városi körülményekkel szembeni jó tűrőképességének köszönhetően városfásításra széleskörűen alkalmazzák (KRÜSSMANN G. 1986, SCHMIDT G. és TÓTH I. 2006, JOHNSON O. és MOORE D. 2007, TÓTH I. 2012).

Anyag és módszer

A mintákat forgalmas budapesti utak menti fasorokból, illetve a mindhárom vizsgált fafajta bemutató Szent István Egyetem (korábbi Budapesti Corvinus Egyetem) Budai Arborétumából vettük. Az *Acer Platanoides* 'Globosum' minták a Krisztina körútról és az arborétum alsó részéről, a *Tilia Tomentosa* minták a Karolina útról és az arborétum felső részéről, míg a *Fraxinus Excelsior* 'Westhof's Glorie' minták az Andrássy útról és a Budai Arborétum Ménesi út felhőli részéről származtak.

A 2014-es évben 2 alkalommal vettünk mintát: a vegetációs időszak közepén, június 11-én, illetve a vegetációs időszak vége felé, november 12-én. Mindkét alkalommal egy hosszabb csapadékmentes időszak után történt a mintavétel.

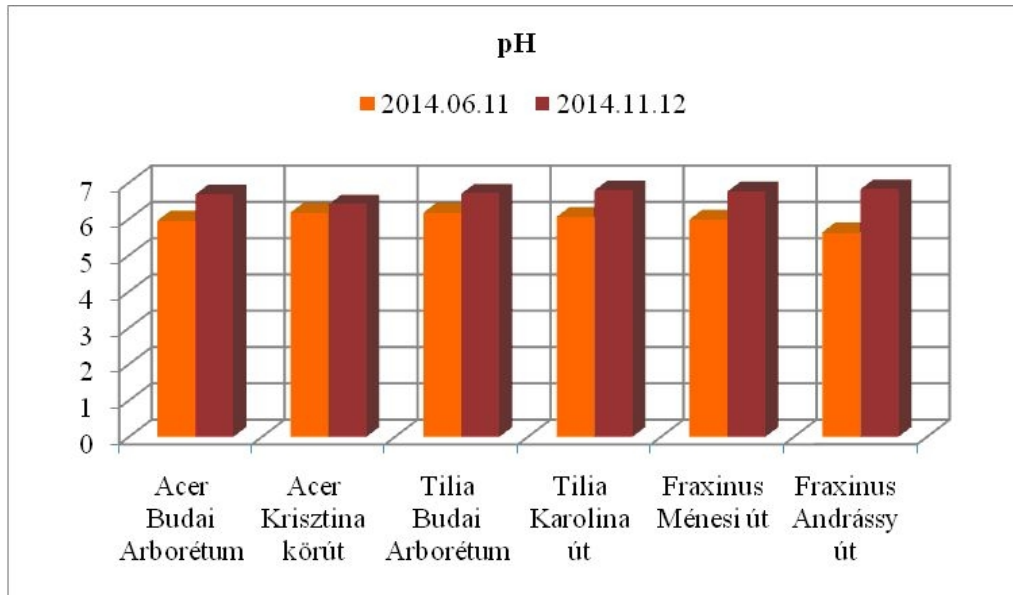
A levélmintákat 250 cm³ mennyiségű desztillált vízzel lemostuk, majd 20 órán át áztattuk és 10 perc ultrahangos rázatásnak tettük ki. A mintákat leszárítottuk és elvégeztük a szilicatek kémiai analízisét (BRAUN M. et al. 2007; MARGITAI Z.–BRAUN M. 2005a, 2005b; MARGITAI Z. et al. 2005; VINCE T.–SZABÓ GY. 2009).

A légszennyezettség jellemzésére a szilicatek kémhatását, sótartalmát, nitrátion-, ammóniumion-, kloridion- és szulfátion-koncentrációját határoztuk meg. A kémhatást kombinált üvegelektroddal mértük meg, a sótartalmat a fajlagos vezetőképesség mérésével határoztuk meg. A nitrátion-, ammóniumion- és a szulfátion mérését színreakciót követően spektrofotométerrel vizsgáltuk. A kloridion meghatározása argentometriás titrálással történt. A klasszikus vízkémiai vizsgálatok után a szilicateket bepároltuk és a visszamaradt anyagot koncentrált salétromsavban tártuk fel, a salétromsavas kivonathoz meghatároztuk a minták különböző nehézfém-koncentrációját atomabszorpciós fotométerrel. Dolgozatunkban terjedelmi okok miatt csak a vízkémiai vizsgálatok eredményeit ismertetjük.

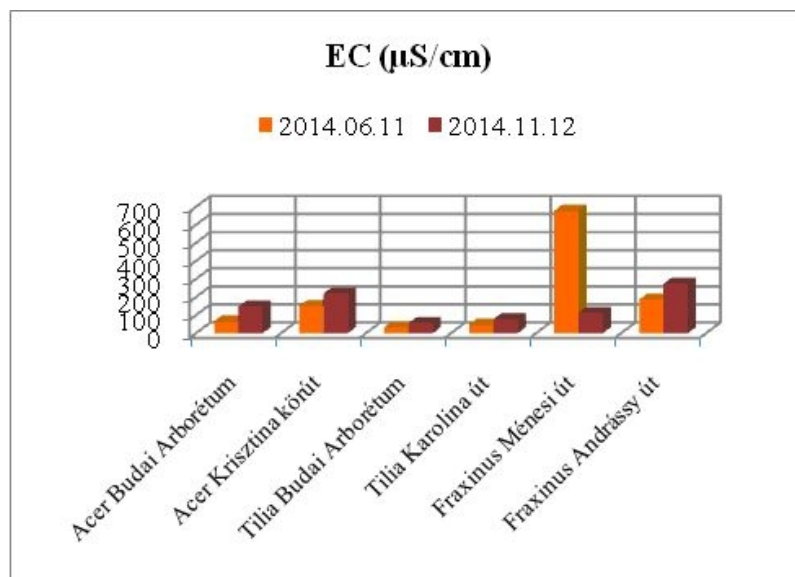
Eredmények és értékelésük

A laboratóriumi vizsgálataink alapján megállapítható, hogy a nagyobb forgalmú helyeken származó levélminták esetén a vizsgált paraméterek esetén nagyobb koncentrációkat mértünk. A kémhatás (pH) szinte kivétel nélkül nagyobb volt a forgalomnak jobban kitett területeken

származó minták esetében (1. ábra). A sótartalmat jellemző fajlagos vezetőképesség (EC) és összes sótartalom adatai is hasonló képet mutatnak (2. és 5. ábra). A 2014. június 11-i mintavétel esetén – feltehetően mintavételi probléma miatt – jelentősen nagyobb sótartalmat mértünk az arborétumból származó minták esetén, más esetben ilyen nem tapasztaltunk. Mintavételi problémával magyarázhatjuk a kloridion (4. ábra) és a szulfátion (6. ábra) kiugró értékeit a Ménesi úti mintavétel esetén. A későbbi kísérleti periódusainkban a mintavételi problémát kiküszöböltük, ilyen problémával a későbbiekben nem találkoztunk.

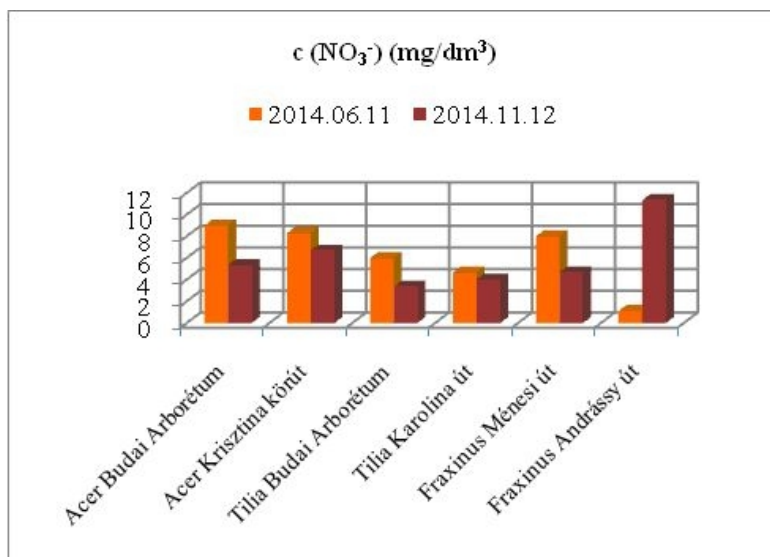
1. ábra. A szilvések kémhatása

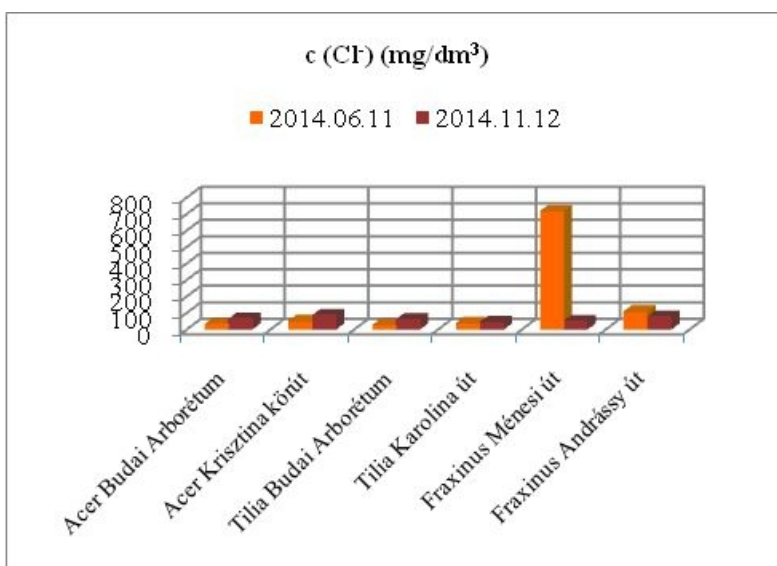
2. ábra. A szilvések vezetőképessége

A nitrátion, a szulfátion, a kloridion és az ammóniumion koncentrációk mérési eredményei alapján összességében megállapíthatjuk, hogy a forgalomnak kitett helyeken származó minták koncentrációi nagyobbak, az arborétumból származó minták értékeihez képest.

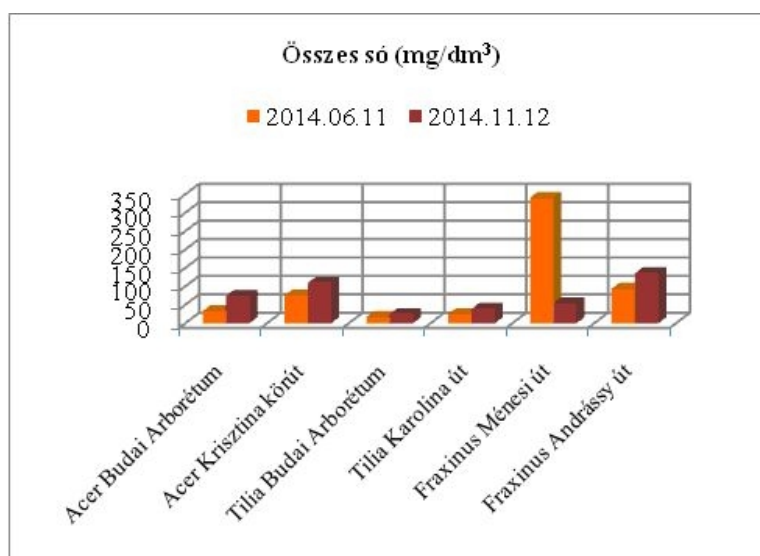
Az egyes fajták leveleiről lemosott szennyeződések összetételében is jelentős különbséget tapasztaltunk, mely azzal magyarázható, hogy a három vizsgált fajta leveleit eltérő mennyiségű levélszőr borítja, valamint a levelek viaszossága is különbözik.

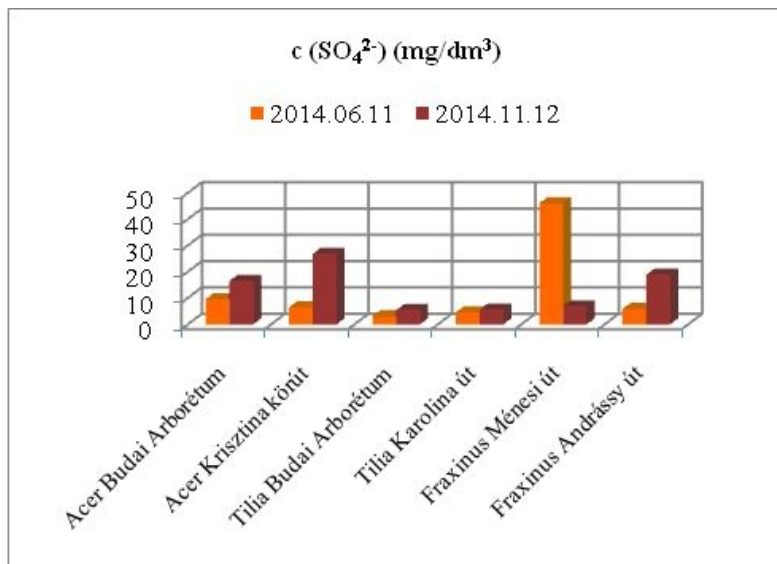
3. ábra. A sz rletek nitrátion tartalma

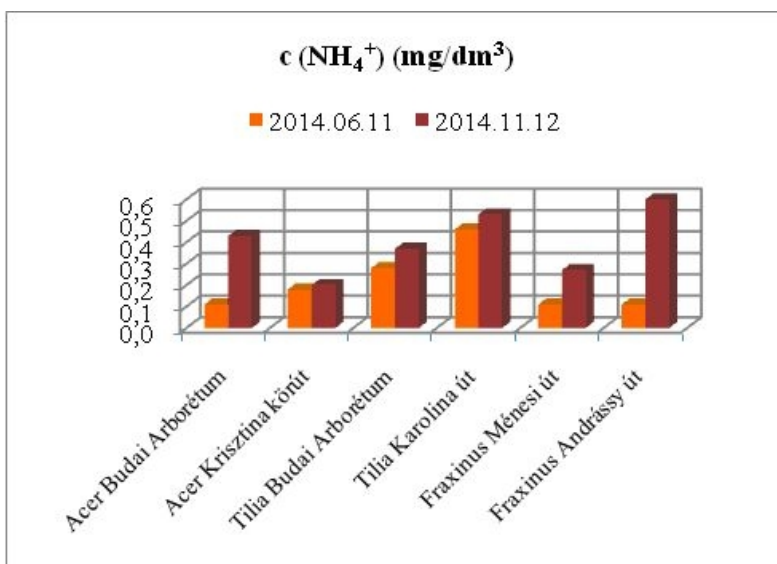
4. ábra. A sz rletek kloridion tartalma

5. ábra. A sz rletek összes sótartalma

6. ábra. A sz rletek szulfátion tartalma

7. ábra. A sz rletek ammóniumion tartalma

Következtetések

A sz rletek, a valamint a bepárolt és roncsolt kivonatok kémiai analízisének vizsgálata alapján megállapítható, hogy a három vizsgált díszfáról származó levélminták alkalmasak a közlekedéssel jelent sen terhelt, valamint a kontrollterületek (arborétum) leveg min ségének jellemzésére. A fák levélfelületein a légszennyez anyagok a levél tulajdonságaitól függ mértékben kiülepednek, ezzel tisztítva a városi leveg t, hozzájárulva a jobb leveg min ség kialakulásához. Vizsgálataink eredményei szerint a jellemzett három dísznövényfajta alkalmas a leveg szennyezés megkötésére, ezért parkosításnál ajánlható a városi leveg min ség jobbá tétele érdekében.

Mindezen most bemutatott el zetes vizsgálataink alapján 7 hetes és 4 hetes mintavételi programokat dolgoztunk ki, ami során vízkémiai vizsgálatokat végeztünk és nehézfémeket vizsgáltunk

Az új eredményeinket kés bb közöljük.

Köszönetnyilvánítás

Kutatómunkánk az OTKA 109361 azonosítójú projekt része.

Irodalom

BRAUN M.–MARGITAI Z.–LEERMAKERS, M.–FINSY, R. 2007: Néhány erdélyi település környezeti állapotának jellemzése a falevelekre lerakódott por vizsgálata alapján. – *Anyagvizsgálatok Lapja* pp. 27-35.

COOMBES, A. J. 2000: Fák. – Panem Kft., Budapest. pp 302-305.

JOHNSON, O.–MORE, D. 2007: Európa fái. – Kossuth Kiadó, Budapest. 436 p.

KRÜSSMANN, G. 1986: Manual of cultivated broad-leaved trees and shrubs 2. – Timber Press. pp. 88-89.

MARGITAI Z.–BRAUN M. 2005a: Falevelekre rakódott por mennyiségének meghatározása turbidimetriás módszerrel. – *M szeres Analitika*. 127 p.

MARGITAI Z.–BRAUN M. 2005b: Nyolc európai város légszennyezettségének vizsgálata falevelekről gyjtött por elemösszetételének diszkriminancia analízisével. – *Magyar Kémiai Folyóirat – Közlemények*. pp. 38-41.

MARGITAI Z.–BRAUN M.–POSTA J. 2005: Légszennyezettség jellemzése a falevelekre üledett por szerves komponenseinek elemzése alapján. – *M szeres Analitika*. pp. 61-64.

SCHMIDT G. 2003: Növények a kertépítészetben. – Mezőgazda Kiadó, Budapest.

SCHMIDT G.–TÓTH I. 2006: Kertészeti Dendrológia. – Mezőgazda Kiadó, Budapest. pp. 218-220.

TÓTH I. 2012: Lomblevelű díszfák és díszcserjék kézikönyve. – Tarkavirág Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., Dunaharaszti.

VINCE T.–SZABÓ GY. 2009: Beregszász légszennyezettségének jellemzése a falevelekre rakódott vizsgálata alapján. – *Geográfus Doktoranduszok IX. Országos Konferenciájának Természeti Földrajzos Tanulmányai*. pp. 112-120.